бөјүк мәс'улијјәт дүшүр. Методистләр чалышмалыдырлар ки, зона методбирләшмәси мәктәб вә мәктәбләрарасы методбирләшмәләрин ишини тәкрар етмәсин, габагчыл тәчрүбәнин тәблиғиндә вә тәтбигиндә кор-коранәлијә јол вермәсин.

Зона методбирләшмәләринин иллик вә јарымиллик иш планы олмалы, мәктәб вә мәктәбләрарасы методбирләшмәләрин ишинә елми-нәзәри вә методик көмәклик көстәрмәк мәгсәди илә габагчыл тәчрүбәјә һәср едилмиш мүһазирәләр, семинарлар, екскурсијалар тәшкил едилмәлидир. Белә олдугда һәмин зонанын әһатә етдији мәктәбләрин мүәллимләри јарадычы ишләмәјә чалышар, әмәк фәалијјәтинә башлајан кәнч мүәллимләр тәчрүбәли педагогларын ишиндәки јахшы чәһәтләри көрүб өз ишләриндә тәтбиг етмәјә сә'ј көстәрәрләр.

Фикримизчә, зона методбирләшмәсиндә габагчыл педагожи тәчрүбәнин өјрәнилмәси, үмумиләшдирилмәси вә тәблиғи үзрә даими фәалијјәт көстәрән хүсуси фәнн комиссијасы тәшкил едилсә даһа фајдалы олар. Бу комиссијаја зона методбирләшмәсинин сәдри рәһбәрлик едә биләр, комиссијанын тәркибинә габагчыл фәнн мүәллимләри, мәктәб директорлары, тә'лим-тәрбијә ишләри үзрә директор муавинләри, методкабинетин методистләри, ичтимаи әсасларла ишләјән методистләр дахил едилә биләр. Мәктәб вә мәктәбләрарасы методбирләшмәләрдән габагчыл мүәллимләрин иш тәчрүбәсинә даир мә'рузәләр, һесабатлар вә дикәр мә'луматлар бу комиссијаја тәгдим олунмалыдыр. Һәмин комиссијанын мүәллимләрин дәрсини динләмәк, факултатив вә дәрнәк мәшғәләләриндә мә'рузә вә мүһазирәләрини ешитмәк, шәхси тәһсил үзрә фәрди вә перспектив, һабелә тематик вә күндәлик дәрс планлары илә таныш олмаг, педагожи коллективин һәр бир үзвүнүн потенсиал имканыны, нәзәри вә методик һазырлығыны, гүввәтли вә зәиф чәһәтләрини өјрәнмәк бахымындан әһәмијјәти чох олар. Белә комиссијалара үзвләр сечиләркән онларын елми, педагожи вә методик сәвијјәси нәзәрә алынмалыдыр. Бу комиссијалар габагчыл мүәллимләрин иш тәчрүбәсинин кимләр тәрәфиндән өјрәниләчәјини ирәличәдән мүәјјәнләшдирмәли вә онлара хүсуси тапшырыг вермәлидирләр.

Өјрәнилән педагожи тәчрүбә илә бағлы нәтичә нәзәрә алыныб һәмин тәчрүбәнин јајылмасына даир методкабинетә тәклифләр верилир. Халг маариф шө'бәсинин методкабинети һәмин иш тәчрүбәсини методшура үзвләринин иштиракы илә өјрәнир вә маарифјаны шураныи гәрары илә мәктәбләрдә тәблиғ едир. Сонра онун республика мигјасында јајылмасы лазым билинәрсә бу һагда Маариф Назирлијинә мә'лумат верилир. Һәмин тәчрүбә Азәрбајчан Елми-Тәдгигат Педагожи Елмләр Институту, Мәркәзи Мүәллимләри Тәкмилләшдирмә Институту, республика Педагожи Чәмијјәти, Маариф Назирлијинин мүвафиг шө'бәләри васитәсилә өјрәнилир вә јајылыр. Әкәр бу тәчрүбә Иттифаг мигјасында јајылмаға лајигдирсә республика Маариф Назирлији ССРИ Маариф Назирлији гаршысында мәсәлә галдырыр. ССРИ Маариф Назирлији дә өз нөвбәсиндә һәмин иш тәчрүбәсини ССРИ Педагожи Елмләр Академијасы васитәсилә өјрәниб Иттифаг мигјасында јајыр.

Сон илләрдә Товуз рајонундакы Бозалганлы кәнд орта мәктәбинин кимја мүәллими, Сосиалист Әмәји Гәһрәманы Мәһәр Гулијевин иш тәчрүбәсинин ССРИ Педагожи Елмләр Академијасы тәрәфиндән өјрәнилиб Иттифаг мигјасында јајылмасы мәһз бу јолла олмушдур.

Көрүндүјү кими, габагчыл педагожи тәчрүбәнин өјрәнилмәсинин бөјүк әһәмијјәти вардыр вә онун јајылмасынын имканлары олдугча кенишдир. Бу имканлардан һәр бир мүәллим, мәктәб рәһбәри вә методист сәмәрәли сурәтдә истифадә етмәлидир.

●

Шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишафына даир тә'лимин елми әсасларда тәшәккүлү һаггында

Меһди МЕҺДИЗАДӘ

ССРИ ПЕА-нын академики

ШӘХСИЈЈӘТИН һәртәрәфли вә аһәнкдар инкишафына даир вахтилә ирәли сүрүлән идејалар К. Маркс вә Ф. Енкелс тәрәфиндән даһа да инкишаф етдириләрәк, елми әсаслара истинад едән тә'лим кими формалашдырылмышдыр. Онлар јаратмыш олдуглары елми сосиализм һаггында нәзәријјәдә бу тә'лимин шәрһинә хүсуси јер вермишләр. Буна онлар педагокика елминин хүсуси бир мәсәләси вә ја нәзәри мулаһизәләр нәтичәси, XVIII әсрдә Алманијада кениш јајылмыш «филонтропизм» чәрәјанына һүсн-рәғбәт нәтичәси кими дејил, елми сосиализм нәзәријјәсинин бир һиссәси, капитализм чәмијјәтиндә доғса да, ганунаујғун сосиал һадисә кими јанашмышлар. Гаршыја белә бир суал чыхыр: һансы конкрет бахымдан вә нә мәгсәдлә онлар белә бир тә'лими формалашдырмагла мәшғул олмаға башладылар? Гејд олунду ки, бу тә'лими К. Маркс вә Ф. Енкелс елми сосиализм нәзәријјәсинин тәркиб һиссәси кими ишләјиб һазырламышлар. Шүбһә јохдур ки, онлар бу проблемә башлыча мәгсәд олан, мүтәрәгги бәшәријјәтин тарих боју арзу етдикләри, инсанын инсан тәрәфиндән истисмарыны јох едән јени чәмијјәт — сосиализм, коммунизм чәмијјәти гурмаг мөвгејиндән јанашмышлар. Белә бир јени чәмијјәтин гурулмасы исә бир сыра сосиал ејбәчәрликләри јох етмәдән мүмкүн дејилди. О чүмләдән әсас ичтимаи бәланы — чохлуғун азлыг тәрәфиндән истисмарыны төрәдән физики әмәклә зеһни әмәк арасында, шәһәрлә кәнд арасында зиддијјәтин јох едилмәси тәләб олунурду. Белә бир глобал проблемин һәлли хош арзу нәтичәсиндә мүмкүн ола билмәзди. О, өз нөвбәсиндә бир сыра башга, чох мүһүм проблемләрин, о чүмләдән көһнә адамлардан әсаслы сурәтдә фәргләнән јени адамлар тәрбијә етмәк проблеминин һәллини тәләб едирди, елә јени адамлар ки, әмәјин анчаг бир нөвүнә бағланмаға мәчбур олмасынлар. Һәртәрәфли инкишаф етмәклә һәм физики, һәм дә зеһни әмәклә мәшғул олмағы бачарсынлар.

Марксизм баниләри бүтүн башга мәсәләләрдә олдуғу кими, бу проблеми ишләмәк үчүн дә бәшәр сивилизасијасы тарихиндә бу саһәдә аз да олса топланмыш нәзәри ирси әсаслы сурәтдә тәнгид сүзкәчиндән кечириб, мөвчуд тәчрүбәни нәзәрә алдылар; кәшф етмиш олдуглары игтисади-ичтимаи инкишаф ганунаујғунлугларына архаланараг, һәмчинин материалист диалектиканы тәтбиг етмәклә шәхсијјәтин һәртәрәфли вә аһәнкдар инкишафына даир инкаредилмәз, елми чәһәтдән әсасландырылмыш бир тә'лим формалашдырдылар. Марксизм баниләри јени инсан тәрбијә етмәк үчүн јаратмыш олдуглары бу тә'лимә даир идејалары утопик сосиалистләрдән көтүрмүш олсалар да онларын идејалары сәвијјәсиндә дајаныб галмадылар, даһа

ирәлиjә кедәрәк, чәмиjjәтин инкишаф ганунларына чаваб верә билән, тамамилә јени тә'лим ирәли сүрдүләр. Буну о дөврдә сәнајенин јүксәк сүр'әтлә инкишаф етмәси, хүсусилә ири сәнајенин мејдана кәлмәси тәләб едирди. К. Маркс «Капитал»ын биринчи чилдиндә машынлар вә ири сәнаје мәсәләләрини шәрһ едәрәк көстәрир ки, мүасир сәнаје машынларын, кимјәви просесләрин вә бир чох башга үсулларын васитәсилә истеһсалын техники тәмәлиндә вә демәли, фәһләләрин көрмәли олдуғу ишләрдә вә әмәк просесинин ичтимаи әлагәләриндә дә даим чеврилишләр әмәлә кәтирир (К. Маркс. «Капитал», I чилд, Бакы, 1949, сәһ. 412). Беләликлә, ири сәнајенин тәбиәти әмәклә көрүлән ишләрдә дәјишикликләрин јаранмасына вә фәһләнин һәртәрәфли мүтәһәррикилијинә сәбәб олур. Она көрә дә сәнаје өлүм-дирим мәсәләси олараг гаршыја белә бир вәзифә гојур: **«ичтимаи вәзифәнин анчаг мүәjјән бир һиссәсини ифа едән һиссә фәһләси, һәртәрәфли инкишаф етмиш фәрдләр илә әвәз едилсин вә һәмин мүхтәлиф ичтимаи вәзифәләр бу фәрд үчүн бир-бирини әвәз едән тәбии фәалијјәт үсулларына чеврилсин»** (курсив бизимдир, јенә орада, сәһ. 413).

Бунунла К. Маркс ири сәнајенин тәбиәтинә мәхсус олан бу јени ганунү кәшф етмиш олду. Лакин беләјени адамларын капитализм чәмиjјәтиндә јетишдирилмәсини К. Маркс мүмкүн һесаб етмирди. Чүнки белә олсајды капитал аләминдә һөкм сүрән әмәк бөлкүсү ләғв едилә биләрди. Бу исә капиталистләрин мәнафејинә зидд оларды.

К. Маркс ачыг јазырды: «Шүбһәсиздир ки, капиталист истеһсал формасы вә фәһләләрин буна ујғун олан игтисади мүнасибәтләри, бу чүр чеврилиш ферментләринә вә бунларын тә'гиб етдији мәгсәдә, jә'ни көһнә әмәк бөлкүсүнүн арадан галдырылмасына тамамилә зиддир» (јенә орада, сәһ. 413). К. Маркс буну да фајдасыз һесаб етмир, онун да инкишаф етдијини гејд едәрәк јазырды: «Лакин мүәjјән бир тарихи истеһсал формасынын зиддиjјәтләринин инкишаф етмәси, һәмин форманын дағылмасы вә јени форманын әмәлә кәлмәси үчүн јеканә тарихи јолдур» (јенә орада).

Беләликлә, ајдын олур ки, ири сәнајенин һәртәрәфли инкишаф етмиш фәһлә кадрлары тәләб етмәк һаггында ганунла буржуа мәнафеји арасында јаранан зиддиjјәт инкишаф етмәклә капитализм ичтимаи-игтисади формасијасынын јени социализм формасијасы илә әвәз едилмәсинә кәтириб чыхарачагдыр.

Елми социализмин баниләри бу тә'лимин инкишаф етдирилмәси илә бәрабәр јени бир мүддәанын да ирәли сүрүлмәсинә наил олдулар ки, о да һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсиjјәт јетишдирилмәсинин анчаг коммунизм чәмиjјәтиндә мүмкүн олмасындан ибарәтдир. К. Маркс јазырды: Ичтимаи мәһсулдар гүввәләрин инкишаф етдирилмәси вә јүксәк мадди-истеһсал шәраитинин јаранмасы «һәр бир фәрдин там вә азад инкишаф етмәси принсипинә әсасланан даһа јүксәк ичтимаи форма үчүн керчәк бир тәмәл ола биләр» (јенә орада, сәһ. 509). Бу «даһа јүксәк ичтимаи форма» мәфһуму алтында исә коммунизм нәзәрдә тутулурду. Бу мүддәаны Ф. Енкелс дә «Коммунизмин принсипләри» адлы әсәриндә гејд етмишдир. О јазмышдыр: Коммунизм чәмиjјәтиндә тәрбијә кәнчләрә имкан верәчәкдир ки, тез бир заманда практикада бүтүн истеһсал системинә јијәләнсинләр. Беләликлә, коммунизм әсаслары үзәриндә гурулан чәмиjјәт өз үзвләринә имкан верәчәкдир ки, һәртәрәфли инкишаф етмиш габилиjјәтләрини һәртәрәфли дә тәтбиг етсинләр (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 4-чү чилд, сәһ. 336).

Мүхтәсәр демиш олсаг, марксизмин баниләри бу тә'лимин ирәли сүрүлмәсиндә məһз һәмин мөвгедән јанашмышлар.

Бурада икинчи бир суал да мејдана чыхыр. Һәртәрәфли инкшаф етмиш шәхсиjјәтин маһиjјәтини онлар нечә тәсәввүр едирди? Бу барәдә ирәлидә әтрафлы сөһбәт ачачағыг. Лакин бәри башдан гејд етмәк лазымдыр ки, һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсиjјәт дедикдә онлар, һәм физики, һәм дә зеһни әмәјә габил олан, һәм мә'нәви, һәм дә физики чәһәтдән инкишаф етмиш инсан нәзәрдә тутурдулар.

Бүтүн бунлар һаггында сөһбәт ачдыгда, тәбиидир ки, јени бир суал да мејдана чыхыр. Һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсиjјәт формалашдырмаг үчүн марксизм баниләри нә кими јоллар вә васитәләр тәклиф едирдиләр? Бу просес, мә'лум олдуғу кими, чох мүрәккәб, узун вә чохчәһәтлидир. Лакин биз бөјүк јашлы дејил, анчаг мәктәб јашлы шәхсиjјәт үзәриндә дајаначағыг. Марксизм классикләри бүтүнлүкдә һәмин тә'лимә истинад едәрәк бу мәсәләјә даир дә долғун фикир ирәли сүрмүшләр.

К. Маркс јенә дә «Капитал» әсәринин биринчи чилдиндә фабрик системи (XIX әсрин әввәлләриндә Инкилтәрәдә фабрикләрдә иш системини тәнзим етмәк үчүн чыхарылан ганунлар системи **— М. М.**) һаггында Р. Оуенин мүфәссәл шәрһини нәзәрдән кечирәрәк белә бир нәтичәјә кәлир ки, «кәләчәк нәслин тәрбијәсинин рүшејми фабрик системиндән доғмушдур; бу тәрбијә үсулу мүәjјән јаша чатмыш бүтүн ушагларын мәһсулдар әмәјини тәһсил вә идманла бирләшдирәчәк вә бу үсул ичтимаи истеһсалы јүксәлтмәк үсулу олмагдан башга, һабелә һәртәрәфли инкишаф етмиш инсанлар јетишдирмәк үчүн јеканә бир үсул олачагдыр (К. Маркс. «Капитал», 1-чи чилд, Бакы, 1949, сәһ. 409). Мәһсулдар әмәјин тә'лим вә идманла бирләшдирилмәсинин һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсиjјәтин формалашдырылмасында јүксәк ролуну Ф. Енкелс дә гејд етмишдир. О, «Анти-Дүринг» әсәриндә јазырды ки, чәмиjјәт истеһсал васитәләринин һамысына јијәләндикдә, көһнә истеһсал үсулу күндән арадан галдырылмалыдыр, хүсусилә дә көһнә әмәк бөлкүсү ләғв едилмәлидир. «Бунун јерини истеһсалын елә бир тәшкили тутмалыдыр ки, бурада, бир тәрәфдән, һеч кәс инсанларын мөвчуд олмасынын тәбии шәрти олан мәһсулдар әмәкдәки өз иштирак һиссәсини башгасынын үзәринә јыха билмәсин вә дикәр тәрәфдән, мәһсулдар әмәк инсанларын әсарәт алтына алынмасы васитәси олмаг дејил, онларын азадлыға чыхмасы васитәси олсун, һәр кәсә өз габилиjјәтләрини, истәр чисмани, истәрсә дә мә'нәви габилиjјәтләрини һәртәрәфли инкишаф етдириб лазымынча мејдана чыхармаг имканы версин, демәли, мәһсулдар әмәк ағыр бир јүк олмајыб зөвгә чеврилсин» (Ф. Енкелс. «Анти-Дүринг», Бакы, 1967, сәһ. 298).

Көрүндүјү кими, һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсиjјәтин формалашдырылмасы васитәси кими сөһбәт һәр һансы истеһсалатдан вә мәһсулдар әмәкдән дејил, чәмиjјәтин өзүнүн ичтимаиләшмиш истеһсалат васитәси һесабына тәшкил едилмиш елә истеһсалатдан кедир ки, орада мәнфур көһнә әмәк бөлкүсү олмасын вә истеһсалат инсанын јашајышынын тәбии шәртини тәшкил етсин. Тә'лимин вә идманын мәһсулдар әмәклә бирләшдирилмәси мәһз белә шәраитдә вә бу чүр тәшкил едилмиш истеһсалатда баш вердикдә о, шәхсиjјәтин һәм физики, һәм дә мә'нәви инкишафыны тә'мин едәр, һәм она физики, һәм дә зеһни әмәкдә иштирак етмәк имканы верәр; елә адамлар һазырлајар ки, онлар нөвбә илә ја чәмиjјәтин тәләбатындан, ја да өзләринин шәхси мејлләриндән асылы олараг истеһсалатын бир саһәсиндән о бири саһәсинә кечмәјә габил олсунлар (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 4-чү чилд, сәһ. 336). Лакин инкишаф етмиш ичтимаи-игтисади вә техники шәраитдә, јүксәк ичтимаи гурулушлу бир чәмиjјәтдә — коммунизм чәмиjјәтиндә садәчә олараг тәкчә мәһсулдар әмәјин тә'лим вә идманла бирләшдирилмәси, шәхсиjјәтин һәртәрәфли инкишафыны тә'мин едә билмәзди. Буну исә К. Маркс әввәлчәдән көрмүш вә пејғәмбәрчәсинә гејд етмишдир ки, ири сәнајенин тәләбаты әсасында кортәбии олараг мејдана кәлмиш чәһәтләрдән бири политехник вә кәнд тәсәррүфаты мәктәбләридир. Бурада фәһлә балалары тех-

нолокија вә мүхтәлиф истеһсалат аләтләринин ишләдилмәси гајдалары илә мүәјјән гәдәр таныш олурлар. «Капиталдан зорла гопарылмыш илк хырда күзәшт олан фабрик гануну фабрик әмәји илә анчаг ибтидаи тәһсили бирләшдирирсә, демәли, һеч бир шүбһә ола билмәз ки, фәһлә синфи бир зәрурәт олараг сијаси һакимијјәти әлә алдыгда фәһлә мәктәбләриндә һәм нәзәри, һәм дә әмәли техноложи тәһсил дә лајигли јер тутачагдыр» (К. Маркс. «Капитал». I-чи чилд, Бакы, 1949, сәһ. 413). Бурада сөһбәт, маһијјәт е'тибарилә, проблемин һәлли үчүн, јә'ни јени инсан формалашдырмаг үчүн мәһсуллар әмәјин политехнизм әсасында тә'лимлә бирләшдирилмәсиндән кедир ки, буну да К. Маркс башга бир јердә — мүвәггәти мәркәзи шуранын нүмајәндәләринә верилән тә'лиматда ачыг бир сурәтдә гејд етмишдир. Орада дејилир: һаггы өдәнилән мәһсуллар әмәјин зеһни тәрбијә, чисмани тәмринләр вә политехники тә'лимлә бирләшдирилмәси фәһлә синфини задәкан вә буржуазијадан даһа чох јүксәклијә галдырачагдыр (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 16-чы чилд, сәһ. 198).

Бурада ону да гејд етмәк јеринә дүшәрди ки, К. Маркс һәлә о заманкы мәктәбләрди политехник тә'лимә јер верилмәсини вә онун әмәклә, идманла вә әгли тәһсиллә бирләшдирилмәсини тә'кидлә тәләб едирди.

К. Маркс баш шуранын ичласындакы (10 август 1869-чу ил) сон сөзүндә гејд етмишдир ки, шуранын бүтүн үзвләри бир нечә мәсәләдә һәмфикирдирләр. О чүмләдән онлар мәктәбдә әгли тәһсилин әмәк, идман вә политехник тә'лимлә бирләшдирилмәсинә јекдилликлә разыдырлар. Бу да сон дәрәчә зәруридир, она көрә ки, пролетар мүәллифләринин мүдафиә етдикләри политехник тә'лим өз ишләри һаггында әсас биликләри олмагда шакирдләрә мане олан әмәк бөлкүсүнүн доғурдуғу нөгсанлары әвәз етмәји гаршысына мәгсәд гојур (бах: јенә орада, сәһ. 595).

К. Маркс шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишафыны тә'мин етмәк үчүн ушагларын һамылыгла тәһсилә әһатә олунмасына хүсусилә бөјүк әһәмијјәт верирди. Јухарыда гејд едилән сон сөзүндә капитализм шәраитиндә белә, ушаглара мәччани олараг һамылыгла тәһсил вермәк тәклифини ирәли сүрмүшдүр. К. Маркс дејирди: конгрес тәрәддүд етмәдән тәһсилин ичбари олмасы һаггында гәрар гәбул етмәлидир ки, јохсулларын да ушаглары тәһсил алмаға наил олсунлар. К. Маркс тәһсилин мәччани олмасыны фајдасыз һесаб едән прудонистләрә е'тираз едәрәк көстәрирди ки, бүтүн ушаглара тәһсил вермәнин хәрчини киминсә үзәринә гојмаг лазымдыр. Лакин, сөз јох ки, буну имканы даһа аз оланларын үзәринә гојмаг олмаз (бах: јенә орада, сәһ. 595).

Тарихи әһәмијјәт дашыјан бу тә'лимдән сөһбәт ачдыгда даһа бир суалла гаршылашырыг. Марксизм баниләри, буржуа шәраитиндә бу мүрәккәб проблеми — шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәсини, гисмән дә олса, һансы гүввәләрин јеринә јетирәчәкләрини нәзәрдә тутурдулар? Һәмин суала ајдын чаваб вермәдән марксизмин бу тарихи тә'лиминин һәгиги мә'насыны шәрһ етмәк мүмкүн дејил. Онлар бу суала да сәһиһ чаваб верирләр. Сөз јох ки, һәр һансы проблеми һәлл етмәк үчүн, онун һәм мәгсәдини, һәм дә һансы јоллар вә воситәләр һесабына һәлл едиләчәјини әввәлчәдән мүәјјәнләшдирмәнин әһәмијјәти вардыр. Бунун кими дә тохундуғумуз проблемин һәлл едилмәси үчүн лазым кәлән јоллары вә васитәләри һансы гүввәләрин һәрәкәтә кәтирмәсини әввәлчәдән билмәк лазымдыр. Бу тәләб шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси проблеминин һәллинә дә аиддир. Марксизм баниләри бунун үчүн лазым олан гүввәни адамын өзүндә, онун мәгсәдјөнлү вә актив фәалијјәтиндә көрүрдүләр. Әкәр инсан, мә'лум олдуғу кими, өзүнү — өз әмәји васитәсилә јаратмышдырса, әкәр о, бәшәријјәтин бүтүн мадди вә мә'нәви мәдәнијјәтини өз фәалијјәти нәтичәсиндә, өзүнүн фасиләсиз инкишаф едән ағлынын вә дүһасынын һесабына мејдана кәтирмишдирсә, о заман шүбһә белә ола билмәз ки, шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси проблемини дә о өзү һәлл едәчәкдир. Фејербах һаггында јаздығы тезисләрдә К. Маркс гејд едирди ки: «Инсанларын шәраит вә тәрбијәнин мәһсулу олдуғу вә демәли, дәјишилмиш инсанларын башга шәраит вә дәјишилмиш тәрбијәнин мәһсулу олдуғу һаггындакы материалист нәзәријјә — бу нәзәријјә јаддан чыхарыр ки, шәраити дәјишдирән мәһз инсанлардыр вә тәрбијә верәнин өзүнә дә тәрбијә вермәк лазымдыр» (К. Маркс вә Ф. Енкелс. Ики чилдлик сечилмиш әсәрләри, 2-чи чилд, Бакы, 1953, сәһ. 406). Исбат етмәјә еһтијач јохдур ки, «тәрбијә» сөзү бурада «шәраит» мә'насыны, «тәрбијә верәнин өзүнә тәрбијә вермәк лазымдыр» ифадәси исә «шәраитин өзүнүн тәрбијә вермәк үчүн мүнасиб һала салмаг» мә'насыны ифадә едир.

Һәмин тезисләрдә К. Маркс ону да гејд едирди ки, «Шәраитин дәјишдирилмәси илә инсан фәалијјәти арасындакы мүтабиглик анчаг ингилаби тәчрүбә олараг гавранылыб ағыллы баша дүшүлә биләр» (јенә орада, сәһ. 406).

Бу гыса, лакин чох долғун мәзмуна малик олан ифадә көстәрир ки, ингилаби фәалијјәти илә инсан һәм шәраити, һәм дә өзүнү дәјишдирир.

Дејиләнләрдән даһа бир инкаредилмәз мүддәа ајдын олур. Бу да ондан ибарәтдир ки, јени инсанын — һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин тәшәккүлү һәм јени, коммунизм чәмијјәтинин јарадылмасы үчүн ән һәлледичи гүввә вә васитәләрдән, һәм дә коммунизмин башлыча вәзифә вә мәгсәдләриндән биридир. К. Маркс вә Ф. Енкелс тәрәфиндән тәртиб едилмиш Коммунист Партијасынын Манифестиндә дејилир ки, «Көһнә буржуа чәмијјәтинин, онун синифләри вә синфи зиддијјәтләринин јерини ассосиасија тутур ки, бурада һәр кәсин азад инкишафы һамынын азад инкишафы үчүн бир шәртдир» (К. Маркс вә Ф. Енкелс. Сечилмиш әсәрләри, 4-чү чилд, Бакы, 1953, сәһ. 30).

Бурада ишләдилән «ассосиасија»нын «коммунизм чәмијјәти» сөзүнү әвәз етдијини шәрһ етмәк артыгдыр.

«Маркс кәнч нәслин коммунист тәрбијәси һаггында» дәрин мәзмунлу мәгаләсиндә Н. К. Крупскаја һәлә Бөјүк Октјабр ингилабындан әввәл Манифестин мүддәаларыны шәрһ едәркән бу нәтичәјә кәлирди ки, капитализм зүлмүндән азад едилмиш чәмијјәтдә елм, тәбиәт ганунларынын дәрк едилмәси вә инсанын инкишафы чох тәрәгги едәчәк, һәлә ичтимаи истеһсалатын вә мәһсулдар гүввәләрин чичәкләнмәсини демирик, бүтүн бунларын нәтичәсиндә «һәр кәс үчүн даһа там, һәртәрәфли инкишаф тә'мин едиләчәк вә бу ассосиасијанын һәр бир үзвү һәмин ассосиасија илә, онун тәрәггиси илә сых вә үзви сурәтдә бүтүнлүклә бирләшәчәк, инсанын бүтүн фәалијјәти, бүтүн һајаты һәмин кәләчәк синифсиз чәмијјәтин даһа да инкишафына хидмәт едәчәкдир» (Н. К. Крупскаја. Педагогическије сочиненија, М., 1957—1963, 2-чи чилд, сәһ. 623). Буну исә јенидән шәрһ етмәјә еһтијач јохдур, чүнки бунлар Бөјүк Октјабр сосиалист ингилабынын инкаредилмәз практикасы илә исбат едилмишдир. Һакимијјәт пролетар диктатурасынын әлинә кечдикдән сонра, ингилаб нәтичәсиндә өлкәдә јарадылмыш олан һәм сијаси, һәм мадди вә мә'нәви шәраит, бу шәраитин јарадылмасында фәал иштирак едән совет адамларынын өзләрини дә дүнјакөрүшү бахымындан дәјишдириб јениләшдирди. Мәһз белә вәзијјәтин кәләчәк мүтәрәгги сосиализм чәмијјәтиндә јарадылачағыны пејғәмбәрчәсинә көрән марксизм баниләри шәхсијјәтин дә һәртәрәфли инкишафынын «истеһсал» едилмәсинин гүввә вә васитәсинин инсанын өз әмәјиндә олачағыны көстәрәрәк јазырдылар: «Мадам ки, бүтүн үмумдүнја тарихи инсанын инсан әмәјинин мәһсулу олмасындан, инсан тәбиәтинин јаранмасындан ибарәтдир, о заман онун, инсанын өзүнүн өзүнү

һасил етмәсини, өзүнүн әмәлә кәлмәси просесини сүбут етмәк үчүн әлиндә әјани вә инкаредилмәз дәлил вардыр» (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Сечилмиш әсәрләри, М., 1956, сәһ. 588).

Инсан өзүнүн мүхтәлиф фәалијјәти, хүсусилә әмәк вә идрак фәалијјәти васитәсилә, бәшәријјәтин топламыш олдуғу мәдәни ирси, биликләр системини, әмәли әмәк тәчрүбәсини, ичтимаи мүнасибәтләри вә с. мәнимсәјир. Һәм чисмани, һәм дә мә'нәви чәһәтдән инкишаф едиб шәхсијјәт кими формалашыр. Бу барәдә дә ирәлидә кениш сөһбәт ачылачагдыр.

Бүтүн бу дејиләнләрдән һеч дә белә бир нәтичәјә кәлмәк олмаз ки, күјә тәрбијә һаггында марксизм баниләринин јаратмыш олдуглары нәзәријјә мәһз сосиализм, коммунизм чәмијјәтинә аиддир, о нәзәријјәнин буржуа чәмијјәтинә, мәһдуд шәкилдә олса да, аидијјәти јохдур. Бу чүр нәтичә чыхармаг јанлыш вә марксизмин маһијјәтинә зидд оларды.

Сөз јох ки, әввәла, онларын өзләри јаратмыш олдуглары тәрбијә нәзәријјәсинин сијаси һакимијјәт пролетар синфинин әлинә кечдикдән сонра јени чәмијјәтдә реал бир сурәтдә һәјата кечириләчәјини дәфәләрлә гејд етмишләр. Икинчи, һеч дә шүбһә едилмәмәлидир ки, К. Маркс вә Ф. Енкелс буржуа синфи, онун идеологлары, мүхтәлиф истигамәтли опортунистләр әлејһинә апардыглары мүбаризәдә елә әсаслар әлдә етмәјә чалышырдылар ки, ичтимаи тәрбијә һаггындакы идејаларыны капитал аләминдә дә һәјата кечирмәјә јардым етсин, һәтта бу сон дәрәчә әлверишсиз олан шәраитдә дә кәнч нәсил јетишсин вә буржуа чәмијјәтини јенидән гурмаға габил олсун. К. Маркс «Мүвәггәти шуранын нүмајәндәләринә бә'зи мәсәләләрә даир верилән тә'лимат»да буну чох ачыг көстәрир. Нүмајәндәләрә конкрет сурәтдә бир көстәриш вермишди ки, онлар ичтимаи-игтисади проблемләр үзрә, о чүмләдән кәнч нәслин тә'лим-тәрбијә системини коммунистләрин дүшүндүјү кими јахшылашдырмагда һаким синфин күзәштә кетмәсинә наил олсунлар. Бу тә'лиматда, мә'лум олдуғу кими, һаким синифдән тәләб едилир ки, синфи мәнсубијјәтиндән асылы олмајараг бүтүн ушаглара дөвләт һесабына тәрбијә верилсин. Тәрбијә мәфһуму алтында исә коммунистләр үч чәһәти нәзәрдә тутурдулар. Онлардан биринчиси, әгли тәрбијә иди ки, бу да елми биликләр системини ушаглара мәнимсәтмәк јолу илә һәлл едилә биләчәкди; икинчиси, чисмани тәрбијә иди ки, бу да идман мәктәбләриндә вә һәрби тәмринләр васитәсилә верилән физики һазырлыг сәвијјәсиндә олмалы иди; үчүнчүсү, техники тә'лим иди ки, бу, шакирдләри бүтүн истеһсалат просесләринин әсас принсипләри илә таныш етмәли, ејни заманда ушаға вә ја јенијетмәјә бүтүн истеһсалатын садә аләтләри илә рәфтар едә билмәк вәрдишләри ашыламалы иди (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 16-чы чилд, сәһ. 198). К. Маркс көрүндүјү кими, она наил олмаға чалышырды ки, капитал аләминдә тәһсил пролетар синфинә јарајан мәһз белә сәчијјә вә белә мәзмун дашысын. Буну К. Марксын Гота програмыны тәнгид етмәклә тәрбијә һаггында ирәли сүрдүјү гејдләриндә дә ајдын көрмәк олур. Һәмин програмда јазылмышды ки, истеһсалат очагларында ушаг әмәји гәти гадаған едилсин. Гота програмындакы бир сыра мүддәалары тәнгид едән К. Маркс бу тәклифин дә әлејһинә чыхмышдыр. О јазырды: «Бу тәдбирин һәјата кечирилмәси — әкәр мүмкүн олсајды — иртичачы бир шеј оларды, чүнки иш вахтынын мүхтәлиф јашлара көрә чидди сурәтдә низама салынмасы вә ушаглары горумаг үчүн башга тәдбирләрин көрүлмәси шәраитиндә мәһсулдар әмәји лап әввәлдән тәһсиллә бирләшдирмәк мүасир чәмијјәти јенидән гурмаг үчүн гүввәтли васитәләрдән биридир» (К. Маркс вә Ф. Енкелс. Ики чилдлик сечилмиш әсәрләри, 2-чи чилд, Бакы, 1953, сәһ. 27).

Јени чәмијјәт гурмаг мәгсәдилә көһнә капиталист чәмијјәтиндә һөкм сүрән тә'лим-тәрбијә системи әлејһинә вә онун јеринә јени тәрбијә

системинин бәргәрар едилмәси ләһинә ирәли сүрүлән мүддәалар аз дејилди. Н. К. Крупскаја мәһз бунлары нәзәрә алараг јазырды: К. Маркс ону истәјирди ки, ушаг вә јенијетмәләрин (капитал аләминдә — **М. М.**) тәрбијәси елә тәшкил едилсин ки, мүасир чәмијјәти јенидән гурмаг үчүн гүдрәтли силаһ олсун (Н. К. Крупскаја. Педагогическије сочиненија, 2-чи чилд, сәһ. 634). Беләликлә бир дә тәкрар едирик ки, бүтүнлүкдә тәрбијә һаггында, гисмән дә һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин тәшәккүлү һаггында буржуа чәмијјәтиндә ирәли сүрүлән марксист нәзәријјәсинин капитал аләминдә, мәкан дахилиндә буржуа тәрбијә системинә гаршы тәтбиг едилмәси бир тәрәфдән чәмијјәтин өзүнүн ичәрисиндән буржуа синфинә гәбир газанларын јетишдирилмәсини нәзәрдә тутурду, о бири тәрәфдән исә, бу нәзәријјә коммунизм чәмијјәтиндә тәрбијә системинин әсасы кими тәтбиг едилирди. Буну В. И. Ленин даһијанә сурәтдә гејд етмишдир. О, К. Марксын сосиализм һаггында ирәли сүрдүјү нәзәријјәдән данышараг, гисмән дә, кәләчәк чәмијјәтә аид олан тәрбијәнин рүшејми һаггындакы идејалары јада салараг јазырды: «Марксын сосиализми ичтимаи инкишаф мәсәләләрини, о чүмләдән миллијјәт вә дөвләт мәсәләләрини дә, «ејни тарихи әсасда, јалныз кечмиши шәрһ етмәк мә'насында дејил, һәм дә кәләчәји әввәлчәдән чүр'әтлә көрмәк вә онун һәјата кечирилмәси үчүн чүр'әтлә фәалијјәт көстәрмәк мә'насында да ирәли сүрүр» (В. И. Ленин. Әсәрләринин там күллијјаты, 26-чы чилд, Бакы, сәһ. 79). Марксизм баниләринин һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәт тәрбијә етмәк һаггындакы нәзәријјәси бир тәрәфдән кәләчәјин чүр'әтли горхусуз бәсирәти олду, ја'ни кәләчәк чәмијјәтдә шәхсијјәтин нә чүр оламағыны, нә мәгсәдлә вә һансы гүввәләр һесабына тәшәккүл тапачағыны ачыб көстәрди, о бири тәрәфдән исә о, буржуа чәмијјәтинин өзүнү дәјишдириб јериндә јени чәмијјәт гурмаг, фәһлә синфинин һәм сијаси, һәм мәдәни јүксәлишинин тә'мин етмәк мәгсәдилә әмәли фәалијјәтдә чәсарәтлә истифадә едилән гүдрәтли бир силаһ олду.

Мәкәр К. Марксын вә Ф. Енкелсин ашағыда гејд олунан һәкиманә сөзләри — тәһсил вә тәрбијә фәһлә синфини елә бир јүксәклијә галдырачагдыр ки, ораја аристократија чыха билмәз, мәкәр К. Марксын ашағыдакы кәламы: «ән чох габагчыл фәһләләр чох јахшы дәрк едирләр ки, онларын синифләринин, демәли, бүтүн бәшәријјәтин кәләчәји, бүтүнлүклә бөјүмәкдә олан фәһлә нәслинин тәрбијәсиндән асылыдыр» — буну сүбут етмирми? (бах: К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 16-чы чилд, сәһ. 188).

Нәһајәт шәрһ етдијимиз тә'лимлә әлагәдар бир мәсәлә һаггында да сөһбәт ачмаг истәрдик. Марксизм баниләри шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси проблеминә јүксәк гијмәт вермәклә, онун һәјата кечирилмәсини, тәкрар едирик, һәм хүсуси мүлкијјәтин, һәм дә мәнфур әмәк бөлкүсүнүн ләғв едилмәси үчүн башлыча васитәләрдән бири, коммунизм чәмијјәтинин гурулмасында һәлледичи јоллардан бири вә нәһајәт, коммунизмин башлыча принсипләриндән бири һесаб едирдиләр. Проблемә белә јүксәк гијмәт вермәк, тәбиидир ки, онун әлејһдарларынын е'тиразына сәбәб олурду. Дүшмән идеологлар јазырдылар ки, инсанлар тәбиәтләринә көрә мүәјјән әмәк нөвүнә габил ола биләрләр. Марксизм баниләри исә бу идејаја е'тираз едәрәк көстәрирдиләр: Фәһләләр сүбут едирләр ки, һәр бир адамын вәзифәси, тә'јинаты, габилијјәти — бүтүн габилијјәтләрини һәртәрәфли инкишаф етдирмәкдән ибарәтдир. Һаггында данышылан бу вә ја башга әмәк нөвүнә һәвәс көстәрмәк («призваније»), әмәли олараг көһнә әмәк бөлкүсүндән доғмушдур, буну исә коммунистләр инкар едирләр. Демәли, коммунистләр һәртәрәфли инкишафы һәр кәс үчүн һәвәс («призваније») һесаб едирләр. Лакин фәрд һәртәрәфли инкишаф етмиш олдугда, һәртәрәфли инкишаф етмәк дә артыг идеал олмајачагдыр (бах:

К. Маркс вә Ф. Енкелс. Әсәрләри, 3-чү чилд, сәһ. 282).

Ону да нәзәрдән гачырмаг олмаз ки, шәхсијјәтин һәртәрәфли аһәнкдар инкишаф етмәси һеч дә бүтүн фәрдләрин ејни сәвијјәдә вә бәрабәр инкишаф етмәси демәк дејилдир. Белә бир фикир, Ленин демишкән, мә'насыз оларды. Коммунистләр фәрдләр арасындакы бәрабәрлији мәһз ичтимаи мүнасибәтләрдә бәрабәр олмаг, бәрабәр һүгуга малик олмаг кими нәзәрдә тутурлар. Ону да унутмаг олмаз ки, шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етмәси дедикдә, бүтүн фәрдләрин габилијјәтләринин ејни сәвијјәдә инкишаф етдирмәси вә ја бүтүн фәрдләрин инкишаф едәрәк «әлламеји-замано» олачағы нәзәрдә тутулмур. Белә бир фикир дә мә'насыз оларды. Фәрдләрин бүтүн габилијјәтләри һәртәрәфли инкишаф едәчәк, лакин бунунла бәрабәр, һәр бир фәрд фәрдијјәтини мүһафизә едиб сахлајачагдыр. «Коммунизм чәмијјәтиндә һәр кәсдән габилијјәтинә көрә...» кәламы мә'лумдур. Шәхсијјәтин һәртәрәфли вә аһәнкдар инкишаф етмәси һаггында марксист тә'лимин мејдана чыхмасы вә формалашмасы тарихи, әсасән бу дејиләнләрдән ибарәтдир.

Лакин бүтүн марксизм кими бу тә'лим дә инкишаф етмәкдә олан тә'лимдир. Онун инкишафы В. И. Ленинин вә Коммунист Партијасынын ады илә бағлы олмушдур.

МӘКТӘБ ДИРЕКТОРУНУН ГЕЈД ДӘФТӘРЧӘСИ ҮЧҮН

Гаршыдан ССРИ Силаһлы Гүввәләринин Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндә көркәмли гәләбәләринин 40 иллији кәлир. Лакин бу бөјүк бајрамлара индидән кениш һазырлыг ишләри көрүлмәлидир. Бүтүн тә'лим-тәрбијә иши просесиндә шакирдләрә гәләбәләримизин тарихи әһәмијјәти, Сов.ИКП-нин рәһбәр ролу, гүввәләримизин сарсылмазлығынын мәнбәләри әтрафлы изаһ едилмәли, бөјүмәкдә олан нәслин совет вәтәнпәрвәрлији вә сосиалист бејнәлмиләлчилији тәрбијәсини күчләндирән тәдбирләрин кечирилмәсинә хүсуси фикир верилмәлидир. Синифдәнхарич вә мәктәбдәнкәнар ишләрдә шакирдләр үчүн сөһбәтләрин, мә'рузәләрин вә дикәр сијаси-тәрбијәви тәдбирләрин апарылмасы тәшкил едилмәлидир. Гәләбәләримизә һәср олунмуш мәрдлик дәрсләри, пионер топланышлары, шакирдләрин тәнтәнәли ичласлары, бәдии вә һәрби-мемуар әсәрләр үзрә охучу конфрансалары кечирилмәлидир. Јухары синиф шакирдләринин гәһрәманлыг, вәтәнпәрвәрлик мөвзуларында јаздыглары рефератлара, иншалара бахышлар тәшкил олунмалыдыр. Гәләбәләримизә һәср едилмиш јерли музејләрә, сәркиләрә шакирдләрин екскурсијалары, гәһрәман шәһәрләрә јүрүшләри тәшкил едилмәлидир. «ССРИ мәним Вәтәнимдир», «Бөјүк Вәтән мүһарибәси салнамәси» Үмумиттифаг ахтарыш експедисијаларынын апарылмасында мәктәблиләрин фәаллығы јүксәлдилмәли, гәләбәләримизи тә'мин етмиш һәрби һиссәләрин дөјүш јолларынын шакирдләр тәрәфиндән өјрәнилмәсинә хүсуси гајғы көстәрилмәлидир.

Мәктәблиләр хатирә нөвбәләриндә, фәхри гаровулларда дурмаға, дөјүш шөһрәти, абидә вә обелискләр өнүнә әклилләр гојмаға, белә јени хатирә јерләри јаратмаға кениш чәлб олунмалы, тимурчулуг һәракаты даһа да инкишаф етдирилмәлидир.

Үмумијјәтлә, көрүләси ишләр чохдур. Мәктәбинидә бу саһәдә һәјата кечириләчәк тәдбирләрин рәнкарәнклијинә вә тә'сирлилијинә наил олун.

Загафгазија республикалары журналистләринин көрүшү

БУ ЈАХЫНЛАРДА Күрчүстан, Ермәнистан вә Азәрбајчан журналистләри Совет Иттифагынын шанлы јубилеји — ССРИ-нин тәшкилинин 60 иллији гаршысында бејнәлмиләлчилик идеаларынын, чохмилләтли өлкәмизин халглары арасында Ленин достлуғу вә гардашлығынын тәблиғини даһа да күчләндирмәк саһәсиндә күтләви информасија васитәләри ишчиләри гаршысында дуран бөјүк вә мәс'ул вәзифәләри бирликдә музакирә етмәкдән өтрү Газах шәһәринә топлашмышдылар. Бурада Загафгазија республикалары күтләви информасија васитәләри ишчиләринин «Мәтбу сөз совет адамынын бејнәлмиләлчилик вә вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсиндә бөјүк гүввәдир» мөвзусунда елми-практик конфрансы кечирилмишдир.

Конфрансда Газах Рајон Партија Комитәсинин биринчи катиби А. Сүлејманов, Азәрбајчан Журналистләр Иттифагынын катиби Һ. Һачыјев, Күрчүстан Журналистләр Иттифагынын катиби Н. Бетанишвили, Ермәнистан КП МК-нын органы «Коммунист» гәзетинин редактор мүавини Г. Григорјан, Азәрбајчан КП МК-нын органы «Вышка» гәзетинин редактору К. Глушков вә башга јолдашлар чыхыш етмишләр.

Конфрансда зәһмәткешләрин бејнәлмиләлчилик тәрбијәсиндә мәтбуатын, телевизија вә радионун кетдикчә артан ролундан вә әһәмијјәтиндән әтрафлы сөһбәт ачылмыш. Һәр үч республиканын әмәк коллективләриндә ССРИ-нин тәшкил едилмәсинин 60 иллијинә мүтәшәккил һазырлыг ишләринин һәртәрәфли ишыгландырылмасы хүсуси гејд едилмишдир.

Загафгазија республикалары журналистләринин мүшавирәсиндә Сов.ИКП XXVI гурултајында, һабелә Сов.ИКП МК-нын ССРИ-нин 60 иллији илә әлагәдар гәбул етдији гәрарда ирәли сүрүлән әзәмәтли вәзифәләрин һәјата кечирилмәсиндә, хүсусән он биринчи бешиллијин икинчи илинин план вә өһдәликләринин јеринә јетирилмәсиндә совет мәтбуатынын, радио вә телевизијанын мүһүм рол ојнамасындан бир даһа сөһбәт ачылмышдыр. Көстәрилмишдир ки, мәтбуатымыз, бүтүн күтләви информасија органлары партија публисистикасынын васитәләри илә Сов.ИКП сијасәтини даһа кениш шәкилдә тәблиғ вә изаһ едир, зәһмәткешләри мүәјјән олунмуш планларын әмәли сурәтдә һәјата кечирилмәсинә сәфәрбәр едирләр.

Сов.ИКП МК мај (1982-чи ил) пленумунда гәбул едилән Әрзаг програмынын һәјата кечирилмәсинә бөјүк руһ јүксәклији илә башлајан әмәк коллективләринин һәјатына, сосиализм јарышы галибләринин иш тәчрүбәләринә даир јазылар мәтбуатда, радио вә телевизијада мүнтәзәм верилир. Бүтүн буларын нәтичәсиндә исә габагчылларын тәчрүбәси Загафгазијанын халг тәсәррүфаты саһәләринин әмәкчиләри арасында кениш јајылыр.

Конфрансда гејд едилмишдир ки, республикаларын гәзет вә журналлары зәһмәткешләрин бејнәлмиләлчилик тәрбијәси саһәсиндә топладыглары тәчрүбәни даһа да зәнкинләшдирирләр. ССРИ-нин 60-чы илиндә онлар мүнтәзәм сурәтдә өлкәмизин гардаш республикаларына һәср олунан мәгаләләр, тематик сәһифәләр дәрч едирләр. Охучулар белә материаллары бөјүк марагла гаршылајырлар. Конфрансда гејд едилмишдир ки, ССРИ-нин 60 иллик јубилејини јени јарадычылыг, бөјүк тәблиғатчылыг вә тәшвигатчылыг һәвәси илә гаршылајан редаксија коллективләри бундан сонра да өз үзәрләринә душән вәзифәләри шәрәфлә јеринә јетирәчәкләр.